

การนำเสนอภูมิปัญญาทางการเมืองในสังคมศาสตร์ปริทัศน์

จากการศึกษาข้อเขียนทางการเมืองในวารสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์จะพบว่า ปัญญาชนไทยในระหว่าง พ.ศ. 2506 - 2519 ที่แวดล้อมวารสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์อยู่นั้น เป็นกลุ่มคนที่มีความสนใจต่อความเป็นไปของบ้านเมืองเป็นอย่างมาก และได้แสดงความคิดเห็นทางการเมืองผ่านวารสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์สู่สาธารณชนในลักษณะต่าง ๆ กัน ซึ่งแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะสำคัญ คือ

1. การวิพากษ์วิจารณ์สังคมการเมืองไทย นโยบายและความสัมพันธ์กับต่างประเทศ
2. การนำเสนอแนวความคิดทฤษฎีและอุดมการณ์ทางการเมือง
3. การเสนอข้อเขียนในเชิงสนับสนุนและโต้แย้งความคิดในสังคมศาสตร์ปริทัศน์

1. การวิพากษ์วิจารณ์สังคมการเมืองไทย นโยบาย และความสัมพันธ์กับต่างประเทศ

ดั่งที่นายสุลักษณ์ ศิวรักษ์ บรรณาธิการผู้ก่อตั้ง ได้กำหนดลักษณะของสังคมศาสตร์ปริทัศน์ให้เป็นวารสารกึ่งวิชาการ กล่าวคือ นำเสนอทั้งข้อเขียนที่เกี่ยวกับวิชาการ หรือทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ควบคู่ไปกับการแสดงทัศนะต่อความเป็นไปของสังคม แม้ในยุคต่อมา นายสุชาติ ลวัลย์ศรี บรรณาธิการผู้รับช่วงงานสังคมศาสตร์ปริทัศน์ จะเปลี่ยนแปลงสังคมศาสตร์ปริทัศน์ จากราย 3 เดือน มาเป็นรายเดือน ก็ยังคงสืบทอดความเป็นวารสารกึ่งวิชาการเรื่อยมา และยังได้เพิ่มความสนใจในการวิพากษ์วิจารณ์เหตุการณ์ปัจจุบันมากยิ่งขึ้นอีก กล่าวได้ว่า การวิพากษ์วิจารณ์สังคมการเมืองไทย รวมทั้งการนำเสนอเกี่ยวกับนโยบายและความสัมพันธ์กับต่างประเทศเป็นลักษณะเด่นของสังคมศาสตร์ปริทัศน์ โดยไม่เพียงแสดงออกโดยบรรณาธิการทั้งสองคนเท่านั้น แต่ปัญญาชนที่แวดล้อมสังคมศาสตร์ปริทัศน์อยู่โดยส่วนใหญ่ก็มีที่วางทำงานองในการเสนอข้อเขียนในเชิงวิพากษ์วิจารณ์เช่นกัน ดังนั้นเมื่อพิจารณาภาพรวมแล้ว สังคมศาสตร์ปริทัศน์ได้แสดงบทบาทวิพากษ์วิจารณ์สังคมและการเมืองไทย ตลอดจนนโยบายและความสัมพันธ์กับต่างประเทศในประเด็นสำคัญ ดังต่อไปนี้

1.1 ปัญหาเกี่ยวกับสังคมและการเมืองไทยโดยทั่วไป

สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ได้นำเสนอข้อเขียนในเชิงวิพากษ์วิจารณ์สังคมการเมืองไทย และกลุ่มบุคคลที่มีอิทธิพลทางการเมือง โดยย้อนกลับไปพิจารณาการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ พ.ศ. 2475 วิเคราะห์วิจารณ์เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 และปัญญาชนส่วนหนึ่งในกลุ่มสังคมศาสตร์ปริทัศน์ได้เสนอความคิดเห็นในเชิงคาดการณ์ความเป็นไปของอนาคตการเมืองไทย ตลอดจนเสนอภาพสังคมไทยที่ตนปรารถนาไว้ด้วย ดังปรากฏในข้อเขียนต่อไปนี้

- ขบถเงี้ยวเมืองแพร่ โดย เทช บุญภาค (ก.ย.2511)
- บทบาทของทหารในการพัฒนาประเทศ โดย วารินทร์ วงศ์หาญเขาวี (ธ.ค. 2512 - ก.พ. 2513)
- ทหารกับการเมือง โดย กมล สมวิเชียร
- แนวโน้มทางการเมืองภายในประเทศใน ร.ศ.200 โดย นิตย์ พิบูลสงคราม (มี.ค. - พ.ค.2513)
- อุดมการณ์กับความเป็นจริงในการเมืองไทย โดย ชัยอนันต์ สมุทวณิช (มี.ย. - ส.ค. 2513)
- คำโครงการเศรษฐกิจของ นายปรีดี พนมยงค์ โดย ปรีชา อารยะ (มี.ย. - ส.ค. 2513)
- ประเทศไทยมีการพัฒนาทางการเมืองจริงหรือ โดย โนม ชอมสกี
- พั่วสูงแผ่นดินต่ำ โดย ทักษิ์ เฉลิมเตียรณ (มี.ค.- พ.ค.2514)
- วิเคราะห์เรื่องระบบคอร์รัปชันในระบบราชการไทย โดย เกียรติศักดิ์ กองศิลป์ (มี.ย.- ส.ค.2514)
- ทหารไทยในรอบ 25 ปี โดย กมล สมวิเชียร (ธ.ค.2514)
- แล้วแต่ได้ทำจะกรุณา : วัฒนธรรมทางการเมืองในสังคมไทย โดย ดุสิตเทพ สุวรรณจินดา (มี.ค. 2515)
- แดกเนื้อหนุ่มเมื่อ 2475 โดย บ๊วย อึ้งภากรณ์ (มี.ย.2515)
- เหตุการณ์หนึ่งวัน : 24 มิถุนายน 2475 โดย เลื่อน ศกุนลาภ (มี.ย.2515)
- การปฏิวัติของสามัญชน โดย กมล สมวิเชียร (มี.ย. 2515)
- กบฏ / ปฏิวัติ / รัฐประหาร โดย กองบรรณาธิการ (มี.ย. 2515)
- การปฏิวัติที่ไร้ขบวนการ โดย ชัยอนันต์ สมุทวณิช (มี.ย. 2515)
- สัมภาษณ์ / มองปฏิวัติ 2475 : สนิท เจริญรัฐ / ปราโมทย์ นาครทรรพ / สลักษ์ ศิวรักษ์ / นิตย์ พิบูลสงคราม / สุรพงษ์ ชัยนาม โดยกองบรรณาธิการ (มี.ย. 2515)
- สองเลือนักปฏิวัติ : ความขัดแย้งทางอุดมการณ์ โดย สิบแสง พรหมบุญ (มี.ย. 2515)
- คณะราษฎร : ความขัดแย้งและรูปแบบเพื่อการครองอำนาจ โดย เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์ (มี.ย. 2515)
- หนังสือ / อ่านปฏิวัติ 2475 โดย นรนิติ เศรษฐบุตร (มี.ย. 2515)

- หนังสือ / ชีวิตและงานของ ปรีดี พนมยงค์ โดย สุพจน์ ด้านตระกูล (ส.ค. 2515)
- อุดมการณ์กับสังคมไทย โดย วารินทร์ วงศ์หาญเขาวี (มี.ค. 2516)
- ทหาร-พลเรือนต่างกันอย่างไร โดย ไพฑูรย์ สายสว่าง (มี.ค. 2516)
- วรรณกรรมการเมืองของไทย โดย ชัยอนันต์ - ชัยสิริ สมุทวนิช (ก.ค. 2516)
- วันมหาวิปโยค : จุดเริ่มต้นใหม่แห่งประชาธิปไตย? โดย รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ (พ.ย. 2516)
- บทเรียน และข้อสรุปจากการต่อสู้เดือนตุลาคม โดย อุดม ศรีนามไทย (ธ.ค. 2516)
- เสียชีพอย่าเสียสัตย์ โดย บำย อึ้งภากรณ์ (ธ.ค. 2516)
- วิเคราะห์และประเมินผลรัฐธรรมนูญฉบับต่าง ๆ ของไทย โดย กระมล ทองธรรมชาติ (ธ.ค. 2516)
- ลิบสามตุลาฯ วันประชาธิปไตย โดย อังคาร กัลยาณพงศ์ (ธ.ค. 2516)
- อุบัติเหตุ 2516 โดย ปรีชา อารยะ (ม.ค. 2517)
- สร้างสรรค์สังคมไทยขึ้นมาใหม่ โดย ประเวศ วะสี (ม.ค. 2517)
- การเลือกตั้งเดือนมกราคม 2518 : ข้อมูลและข้อวินิจฉัยขั้นต้น โดย เจพพรีย์ เรช (ม.ค.-มี.ค. 2518)

1.2 ปัญหาการศึกษา

สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ได้ลงบทความวิพากษ์วิจารณ์ปัญหาเกี่ยวกับการศึกษาค่อนข้างมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากปัญหาชนที่แวดล้อมสังคมศาสตร์ปริทัศน์ส่วนใหญ่อยู่ในแวดวงมหาวิทยาลัย ประเด็นที่นำมาวิพากษ์วิจารณ์และ เสนอแนะโดยทั่วไปเป็นเรื่องเกี่ยวกับ จุดมุ่งหมายของการศึกษา การเรียนการสอน กิจกรรมเสริมหลักสูตร และบทบาทของมหาวิทยาลัยต่อการพัฒนาประเทศ ตลอดจนการกระจายโอกาสทางการศึกษา บทความที่เสนอเนื้อหาในลักษณะดังกล่าวที่น่าสนใจ ได้แก่

- มหาวิทยาลัยกับการพัฒนาประเทศ โดย เสน่ห์ จามริก (ต.ค. 2506)
- เศรษฐศาสตร์บัณฑิตอันพึงปรารถนา โดย บำย อึ้งภากรณ์ (ต.ค. 2506)
- มาตรฐานการศึกษา โดย อมร รัชชาลัย (ต.ค. 2506)
- สังคมไทยกับการศึกษาแผนตะวันตก โดย ไพจิตร เอื้อทวีกุล (ธ.ค. 2509)
- กิจกรรมอันพึงปรารถนาในชั้นมหาวิทยาลัย โดย ไพฑูรย์ ลินลารัตน์ (ก.พ. 2511)
- บางทัศนะในศิลปากร โดย เทพศิริ สุขโสภา (ก.ค. 2511)
- การสอบเข้ามหาวิทยาลัยกับชีวิตในอนาคต โดย ศรีประภา ทองคำ (มี.ย. 2512)
- การศึกษากับสังคม โดย พัทธยา สายหู (ก.ย. - พ.ย. 2512)

- แนวคิดในการปรับปรุงมหาวิทยาลัย โดย ลีปนนท์ เกตุทัต (ก.ย. - พ.ย. 2512)
- ข้อคิดเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษาไทย โดย สาโรช บัวศรี (ธ.ค. - ก.พ. 2513)
- โครงการฝึกหัดครูชนบท โดย โกมล คีมทอง (ก.ค. 2513)
- ปัญหาการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย โดย ถนอม วงศ์จันทา (ก.ย. 2513)
- การศึกษาในวิทยาลัยวิชาการศึกษามีส่วนช่วยส่งเสริมอุตสาหกรรมทางการเมืองอย่างไร โดย สุวรรณ บุญลพ และคณะ (ก.ย. 2513)
- บริภาษมหาวิทยาลัย โดย ไร่นาน อรุณรังษี (ธ.ค. - พ.ย. 2513)
- อักษรศาสตร์ที่ควรจะเป็น โดย สมัย สนทอง (ก.พ. 2514)
- บทบาทของรัฐ และค่าบริการการอุดมศึกษา โดย รังสรรค์ ณะพรพันธุ์ (มี.ค. - พ.ค. 2514)
- อุดมศึกษา : กุญแจดอกสำคัญสำหรับการพัฒนาประเทศ โดย วีรยุทธ วิเชียรโชติ (ส.ค. 2514)
- วิฤตการณ์ในระบบการศึกษาของไทย โดย นิโคลัส เบนเนท (ก.ย. 2516)
- การศึกษานอกโรงเรียน โดย โกวัทย์ วรพิพัฒน์ (ก.ย. 2516)
- ประชากรกับปัญหาการให้บริการการศึกษา โดย อภิชัย พันธเสน (พ.ย. 2517)
- แนวความคิดเกี่ยวกับการศึกษาของไทยจากสมัยสุโขทัย จนถึง การเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 โดย วุฒิชัย มูลศิลป์ (ม.ค. - มี.ค. 2519)

1.3 บทบาทของขบวนการนิสิตนักศึกษาปัญญาชน

จากการที่นิสิตนักศึกษา ปัญญาชนส่วนหนึ่งได้เข้ามามีความสัมพันธ์กับสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ และได้มองเห็นปัญหาของบ้านเมืองในขณะนั้น จึงได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับบทบาทและความรับผิดชอบของนิสิตนักศึกษาปัญญาชนต่อสังคม ในสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ และ เมื่อนิสิตนักศึกษาปัญญาชนได้เข้าไปมีบทบาทในการเคลื่อนไหวทางการเมืองมากขึ้นทั้งก่อน และหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 สังคมนิยมคอมมิวนิสต์ก็ได้เป็นเวทีให้บุคคลต่าง ๆ ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับขบวนการนิสิตนักศึกษา และปัญญาชนอย่างต่อเนื่อง บทความที่แสดงทัศนะดังกล่าว ได้แก่

- ปัญญาชนกับการพัฒนา โดย เทียม อรัญญะคำสุข (มี.ย. 2508)
- ลักษณะและปัญหาของปัญญาชนไทย โดย กมล สมวิเชียร (มี.ย. 2511)
- จดหมายจากปัญญาชน โดย รังสรรค์ ณะพรพันธุ์ (ก.ค. 2511)
- ขบวนการนักศึกษา โดย วิทยากร เชียงกุล (แปล) (มี.ย. 2512)
- การปฏิวัตินักศึกษาในอเมริกา โดย วารินทร์ ลินสูงสุต (ก.ย. 2512)
- ทำไมนิสิตนักศึกษาเมืองไทยไม่ชอบแสดงความคิดเห็น โดย อุดร ทองน้อย (ก.พ. 2513)

- สนทนากับบัณฑิตแพทย์ โดย วิชัย โชควิวัฒน์ (ก.ค. 2513)
- การเสริมสร้างสถาบันนักศึกษา โดย พิรุณ ฉัตรวนิชกุล (ก.ย. 2513)
- ปัญหาของคนหนุ่มสาวในโลกที่สาม โดย วิทยากร เชียงกุล (ก.ย. - พ.ย. 2513)
- คนหนุ่มสาวกับการปฏิวัติ โดย วรพุทธิ์ ชัยนาม (ก.ย. - พ.ย. 2513)
- คนหนุ่มสาวกับการเมือง โดย นรนิติ เศรษฐบุตร (ก.ย. - พ.ย. 2513)
- คนหนุ่มสาวกับวัฒนธรรมใหม่ โดย จรัส ดิษฐากฤษัย (ก.ย. - พ.ย. 2513)
- โคมล คิมทอง ที่ข้าพเจ้ารู้จัก โดย สุรัชย์ พิพัฒนศิริศักดิ์ (ก.พ. 2514)
- ปัญญาชนกับการเปลี่ยนแปลงประเทศให้ทันสมัย โดย พิชรี ศิริรส (ก.ค. 2514)
- ปัญญาชนกับอำนาจ โดย กมล สมวิเชียร (มี.ค. 2516)
- นิสิตนักศึกษาควรมีบทบาทอย่างไรในระบอบนี้ โดย สลักษณ์ ศิวรักษ์ (ธ.ค. 2516)
- พลังนักศึกษาจีน โดย ทันดอน ทุ่งบัวศรี (ธ.ค. 2516)
- นักศึกษากับประชาธิปไตย : กลับมหาวิทยาลัยหรือไปชนบท โดย ธเนศร์ เจริญเมือง (เม.ย. 2517)
- ขบวนการนักศึกษากับความสามัคคีในชาติ โดย เสกสรรค์ ประเสริฐกุล (ส.ค. 2517)
- ว่าด้วยซ้ายไทย โดย เสกสรรค์ ประเสริฐกุล (ก.ย. 2517)
- ผู้อยู่เบื้องหลังขบวนการนักศึกษาปัญญาชน โดย บุญสนอง บุญโยทยาน (ต.ค. 2517)
- ยุทธศาสตร์ของขบวนการนักเรียนนักศึกษา โดย เสกสรรค์ ประเสริฐกุล (ต.ค. 2517)
- นิสิตนักศึกษากับการเมืองไทยในอนาคต โดย วิรัตน์ ศักดิ์จิระพาพงษ์ (ต.ค. 2517)
- หนึ่งปีที่ผ่านไป : นักศึกษาภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลา โดย กรรณิการ์ แสงสุนทร (ต.ค. 2517)
- ขบวนการนักศึกษาพม่า : วิชนที่ถูกลี้ภัย โดย ทรงยศ แวหงษ์ (เม.ย. - ก.ค. 2518)

1.4 ประเด็นเกี่ยวกับผู้ใช้แรงงาน

ปัญญาชนที่สนใจปัญหาเกี่ยวกับผู้ใช้แรงงาน ได้เสนอข้อคิดความเห็นของตนผ่านสังคมศาสตร์ปริทัศน์ โดยเฉพาะตั้งแต่ พ.ศ. 2515 - 2518 เนื้อหาที่นำเสนอส่วนใหญ่เกี่ยวกับปัญหาของกรรมกรชาวนา ความสำคัญ บทบาท และการจัดองค์การของผู้ใช้แรงงาน ข้อเขียนเหล่านี้ได้ทำให้ปัญหาของกรรมกรชาวนาเผยแพร่ไปในแวดวงปัญญาชนที่แวดล้อมวารสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์มากขึ้น ข้อเขียนเหล่านี้ ได้แก่

- แร่งงานไทยในรอบ 25 ปี โดย พิพัฒน์ ไทยอารี (ธ.ค. 2514)
- ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 103 : ก้าวใหม่ของแรงงานไทย โดย จำนงค์ สมประสงค์ (พ.ค. 2515)
- สมาคมลูกจ้างกับประสบการณ์ของประเทศไทย โดย นิคม จันทรวิฑูร (พ.ค. 2515)
- 1 พฤษภาคม : ความสำคัญทางการเมืองของกรรมกรไทย โดย อุดม ศรีนิยามไทย (พ.ค. 2516)
- โลกที่สาม / ชาวนาไม่ได้คิดอย่างไรเหตุผลเสมอไป โดย พิทักษ์ ปัญญาบุท (ส.ค. 2516)
- ชาวนาก็เป็นคนเหมือนกัน โดย พิชิต จงสภิตย์วัฒนา (ต.ค. 2516)
- เหยื่อกลุ่มปล้น โดย เลกสรรค์ ประเสริฐกุล (ต.ค. 2516)
- บ้านนาทรายไม่ใช้น้ำตาหยดแรกและหยดสุดท้าย โดย มนตรี ปรีทัศน์ (เม.ย. 2517)
- พลังกรรมกรในอนาคต โดย สุวิทย์ ระวังวงศ์ (พ.ค. 2517)
- กรรมกร โดย รวี โคมพระจันทร์ (พ.ค. 2517)
- การปฏิวัติของชาวนากับการปฏิรูปที่ดิน โดย เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม (ม.ค. - มี.ค. 2518)

1.5 ประเด็นเกี่ยวกับคอมมิวนิสต์ในประเทศไทย

ปัญญาชนที่แวดล้อมวารสารสังคมนิยมศาสตร์บริษัทนี้ได้ให้ความสนใจกับปัญหาคอมมิวนิสต์ในประเทศไทย และได้นำเสนอปัญหาในแง่มุมมองต่าง ๆ โดยพยายามทำความเข้าใจสาเหตุของการเกิดและการเคลื่อนไหวของคอมมิวนิสต์ในประเทศไทย ข้อเขียนดังกล่าว ได้แก่

- การแทรกซึมของลัทธิคอมมิวนิสต์ในประเทศไทย โดย เรืองชัย จอสงวน (ก.พ. 2511)
- เบื้องหลังการสังหารหมู่ที่มายาล โดย วีระประวัติ วงศ์พิทักษ์ (ก.ค. 2515)
- ข้าวจานาแก โดย พันศักดิ์ วิญญรัตน์ (ก.ค. 2516)
- การก่อการร้ายในประเทศไทย โดยคณะอนุกรรมการวิเทศสัมพันธ์ (ส.ค. 2516)
- เสียงจากทุ่งไทริน โดย สุชาติ สวัสดิ์ศรี (ต.ค. 2516)
- ผมไม่กลัวผู้ก่อการร้าย! โดย ยอดธง ทับทิวไม้ (พ.ย. 2516)
- ทำไมจึงต้องมีผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ โดย สุภัทร สุคนธาภิรมย์ (ก.พ. 2517)
- เข็มหมุดบ้านคอมมิวนิสต์ โดย คลอเดีย รอสส์ (มี.ย. 2517)

1.6 นโยบายต่างประเทศและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ : กรณีอินโดจีน และสหรัฐอเมริกา

เนื่องจากในช่วงเวลาที่วารสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์ ได้ทำหน้าที่ทางการสื่อสารอยู่นั้น เป็นระยะที่ความขัดแย้งระหว่างอุดมการณ์ทางการเมืองเสรีนิยมประชาธิปไตย กับสังคมนิยม และคอมมิวนิสต์ มีลักษณะค่อนข้างรุนแรง จนก่อให้เกิดภาวะสงครามขึ้นในอินโดจีน ทำให้ปัญหาชนที่แวดล้อมสังคมศาสตร์ปริทัศน์ให้ความสนใจต่อสภาพการณ์ดังกล่าว ซึ่งมีผลกระทบต่อประเทศไทยหลาย ๆ ด้าน และได้นำเสนอทวิเคราะห์นโยบายต่างประเทศ และการดำเนินความสัมพันธ์กับต่างประเทศของไทยในระยะนั้น พร้อมทั้งเสนอแนะนโยบายและการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่เหมาะสมกับประเทศอินโดจีน และสหรัฐอเมริกา ประเด็นปัญหานี้เป็นประเด็นที่สังคมศาสตร์ปริทัศน์ได้ให้ความสำคัญค่อนข้างมาก และได้นำเสนออย่างต่อเนื่อง ข้อเขียนที่สำคัญได้แก่

1.6.1 กรณีอินโดจีน

- ความหมายของสงครามเวียดนาม โดย คล้าก ครีฟฟอร์ด (ธ.ค. 2512 - ก.พ. 2513)
- ประเทศไทยเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ภายในเขมร หรือไม่ โดย กระจมล ทองธรรมชาติ (มิ.ย. - ส.ค. 2513)
- ประเทศไทยควรยุ่งเกี่ยวกับเหตุการณ์ในเขมรหรือไม่ โดย พันศักดิ์ วิญญรัตน์ (มิ.ย. - ส.ค. 2513)
- คนหนุ่มกับนโยบายต่างประเทศ โดย ปรีดี บุญซื่อ (ก.ย. 2513)
- การเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ทางยุทธศาสตร์ในเอเชีย โดย พันศักดิ์ วิญญรัตน์ (ม.ค. 2515)
- สงครามลูกบอมบ์อินโดจีน โดย ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (ม.ค. 2515)
- สงครามเวียดนามอินโดจีน โดย สุชาติ สวัสดิ์ศรี (ก.ค. 2515)
- สงครามที่ไม่เปิดเผยในลาว โดย มงคล อู่ (ก.ค. 2515)
- ผลของสงครามอินโดจีน โดย กองบรรณาธิการสังคมศาสตร์ปริทัศน์ (ก.ค. 2515)
- ตาคลี : ชยะสงคราม โดย วีรประวัติ วงศ์พิทักษ์ (ส.ค. 2515)
- ไทยควรทำอะไรหลังสงครามอินโดจีนยุติ โดย พันศักดิ์ วิญญรัตน์ (1 ต.ค. 2515)
- อนาคตของสันติภาพในเวียดนาม โดย ฉันทิมา อ่องสุลักษณ์ (ม.ค. 2516)

- ประเทศไทยมีนโยบายต่างประเทศหรือ โดย รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ (ม.ค. 2516)
- แนวรบด้านอินโดจีน เหตุการณ์ไม่เปลี่ยนแปลง โดย ธเนศ อาภร สุวรรณ (เม.ย. 2516)
- ปัญหาทหารต่างด้าวในประเทศไทย และนโยบายต่างประเทศของไทย โดย กนิต คอมันตร์ (พ.ค. 2516)
- นโยบายต่างประเทศ (ใหม่) ต่อเวียดนามเหนือ โดย พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ (ส.ค. 2516)
- ข้อเสนอต่อรัฐบาลใหม่ สำหรับนโยบายต่างประเทศของไทย โดย ชาญณรงค์ เตชะรัชตกิจ (ธ.ค. 2516)
- ข้อสังเกตเกี่ยวกับนโยบายต่างประเทศของไทย โดย เขียน อีระวิทย์ (ม.ค. - มี.ค. 2518)

1.6.2 กรณีสหรัฐอเมริกา

- สหรัฐอเมริกากับเอเชียอาคเนย์ โดย วรพจน์ ชัยนาม (ก.ย. 2508)
- จดหมายเปิดผนึกถึง ฯพณฯ ประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา โดย รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ (มี.ย. - ส.ค. 2512)
- การถอนทหารสหรัฐจากเวียดนาม โดย ทวีศักดิ์ อัญญาวงศ์ศักดิ์ (ก.พ. 2513)
- มองอเมริกาในปัจจุบัน โดย อาร์โนลด์ ทอยน์บี (มี.ย. - ส.ค. 2512)
- ประเมินผล 22 ปี ของการช่วยเหลือทางวิชาการของสหรัฐอเมริกา ต่อประเทศไทย โดย เกริกศักดิ์ กองศิลป์ (ธ.ค. - ก.พ. 2514)
- งานวิจัยของนักวิชาการอเมริกันกับความมั่นคงของประเทศไทย โดย อีระวิทย์ ประมวลรัฐการ (ธ.ค. - ก.พ. 2514)
- การมีทหารต่างชาติในประเทศไทย ผลทางเศรษฐกิจ และสังคม ข้อคิดจากสหรัฐอเมริกา โดย บัว อึ้งภากรณ์ (มี.ค. - พ.ค. 2514)
- ข้อคิดอันเนื่องมาจากสหรัฐอเมริกา โดย ชัยอนันต์ สมทวนิช (ส.ค. 2514)
- นักวิจัยสายลับ หรือนักวิจัยทางวิชาการ โดย อีระวิทย์ ประมวลรัฐการ (มี.ค. 2515)

- บทสัมภาษณ์ : ควรมีฐานทัพอเมริกาในประเทศไทยอีกต่อไปหรือไม่ โดย กองบรรณาธิการสังคมศาสตร์ปริทัศน์ (ก.ค. 2515)
- เด็กผมแดง : ลูกกระเบิดที่อเมริกาทั้งในไทย โดย อนันต์ พิริยะพนิจ (ส.ค. 2515)
- อเมริกานานลาว : สาละวัน 1966 โดย สันติ มหาราชกูร์ (พ.ย. 2515)
- การถอนทัพของอเมริกากับเศรษฐกิจไทย โดย รั้งสรรค์ ณะพรพันธุ์ (พ.ค. 2516)
- วิจารณ์ปัญหาทหารต่างด้าวในประเทศไทย โดยผู้สื่อข่าวประจำ วอชิงตัน (พ.ค. 2516)
- ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับฐานทัพอเมริกานในเมืองไทย โดยกองบรรณาธิการ (พ.ค. 2516)
- ผีเข้าผีออกฐานทัพอเมริกานอีกครั้ง โดย พันศักดิ์ วิทยุรัตน์ (พ.ค. 2516)
- ฐานทัพอเมริกาน : ใครหลอกใครกันแน่! โดย ชวน หลีกภัย (มิ.ย. 2516)
- หลักการนิกสัน และความสัมพันธ์ระหว่างไทย - อเมริกาน โดย เลียวনারด์ อังเกอร์ (ส.ค. 2516)
- รู้จักคู่ต่อสู้ของเรา 500 บริษัทใหญ่ของสหรัฐ โดย พิทักษ์ ปัญญายุทธ (ก.ค. 2517)
- อาณานิคมทางปัญญา : เอ.เอฟ.เอส. จะยุบหรือไม่ยุบ โดย ธเนศร์ เจริญเมือง (ก.ค. 2517)

1.7 ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่น

ประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศคู่ค้า ที่ได้เปรียบดุลการค้าประเทศไทยเป็นอย่างมาก ขณะเดียวกันก็ได้เข้ามาลงทุนในประเทศไทยเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ และได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากประเทศไทยมากมายมหาศาล จนกระทั่งนิสิตนักศึกษาระดับปริญญาตรี ได้มองเห็นถึงความเอารัดเอาเปรียบทางเศรษฐกิจที่ญี่ปุ่นมีต่อไทย และแสดงท่าทีต่อต้าน ส่วนหนึ่งได้นำเสนอข้อเขียนลงในสังคมศาสตร์ปริทัศน์ ซึ่งข้อเขียนลักษณะดังกล่าวได้แก่

- ข้อคิดเห็นเรื่องการแก้ไขดุลการค้าไทย-ญี่ปุ่น โดย เกรียงศักดิ์ โยธาประเสริฐ (ก.ย. 2512)
- กภัยเหลือง : การลงทุนของญี่ปุ่นในเมืองไทย โดย สุภาพ พัสอ่อง และ กฤษณา จงจิตร (เม.ย. 2515)

- ผู้ป่วนเป็นภัยเหลืองเพียงใด โดย เขียน อีระวิทย์ (เม.ย. 2515)
- ไทยสงสัยจอมหน้าใหม่ทางเศรษฐกิจของผู้ป่วน โดย วีระประวัติ วงศ์พัทพันธุ์ (เม.ย. 2515)
- ยิวาใหม่แห่งบูรพาทิศ โดย ธเนศ กองประเสริฐ (เม.ย. 2515)
- การขยายตัวของลัทธิเศรษฐกิจ โดย โยชิมางา ทาเมโงโร (เม.ย. 2515)
- ทศนวิสัยทางการเมืองและทางเศรษฐกิจของผู้ป่วน โดย กองบรรณาธิการ สังคมศาสตร์ปริทัศน์ (เม.ย. 2515)
- กอดหน้ากากผู้ป่วน โดย พันศักดิ์ วิญญรัตน์ (เม.ย. 2515)
- ความพยายามในการแก้ปัญหาดุลการค้ากับผู้ป่วน โดย บุญชนะ อัดกากร (มี.ย. 2515)
- ผลการสำรวจทัศนคติของชาวอาเซียนที่มีต่อผู้ป่วน โดย เก่งกาจ งามขจรวิวัฒน์ (ก.ย. 2515)
- สงครามทางการค้าไทย-ผู้ป่วน โดย พันศักดิ์ วิญญรัตน์ (ม.ค. 2516)
- เนื่องมาจาก "ลัทธิต่อต้านสินค้าผู้ป่วน" โดย แดงอ่อน ใจมั่นคน (เม.ย. 2516)
- การเจรจากับรัฐบาลผู้ป่วนไม่มีประโยชน์หรอก โดย วารินทร์ วงศ์หาญเขาวี (มี.ค. 2517)
- ผู้ป่วนหวังอะไร ไทยหวังอะไรจากการลงทุน โดย "ผู้สื่อข่าวของเราในผู้ป่วน" (มี.ค. 2517)
- ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างไทยกับผู้ป่วน โดย เขียน อีระวิทย์ (มี.ค. 2517)
- อุตสาหกรรมทหารของผู้ป่วน : ภัยเหลืองที่ควรตระหนัก โดย เสน่ห์ จามริก (มี.ค. 2517)
- ผู้ป่วนในเอเชีย : จักรวรรดินิยมผู้รุกรานหรือบริวารสหรัฐฯ โดยกลุ่มศึกษาไทยกับมหาอำนาจผู้ป่วน (ส.ค. - ธ.ค. 2518)
- ผู้ป่วนเข้ามาช่วยเหลือหรือเข้ามาครอบงำ โดย กลุ่มศึกษาไทยกับมหาอำนาจผู้ป่วน (ส.ค. - ธ.ค. 2518)
- แรงงานไทยกับนายทุนผู้ป่วน : กรณีของบริษัทยกกระสอบผู้ป่วน โดย ศูนย์เอกสารและกิจกรรมเพื่อประชาชน (ส.ค. - ธ.ค. 2518)
- การผูกขาดทางการค้าของผู้ป่วนในประเทศไทย โดย ณรงค์ เพชรประเสริฐ (ส.ค. - ธ.ค. 2518)

1.8 ประเด็นเกี่ยวกับสาธารณรัฐประชาชนจีน

ปัญญาชนกลุ่มสังคมนิยมได้พยายามเสนอข้อมูล และทัศนะการมองประเทศสาธารณรัฐประชาชนไทยประชาชนจีนในแง่มุมต่าง ๆ ดังปรากฏในข้อเขียนต่อไปนี้

- สงครามกลางเมืองในจีนคอมมิวนิสต์ โดย วิลเลียม ชู (มี.ย. 2510)
- จีนคอมมิวนิสต์ สหรัฐอเมริกา และ เอเชียอาคเนย์ โดย เขียน อีระวิทย์ (พ.ย. 2514)
- มติที่ประชุมสหประชาชาติเรื่องจีนแดง โดย สมบัติ วัฒนภัก (พ.ย. 2514)
- นโยบายประชากรของจีนคอมมิวนิสต์ โดย นิพนธ์ เทพวัลย์ (พ.ย. 2514)
- เรื่องการค้ากับจีนแดง โดย ไพฑูรย์ สายสว่าง (พ.ย. 2514)
- สัมภาษณ์ โจว เอ็นไหล โดย เจมส์ เรสตัน (พ.ย. 2514)
- กามารมณ์หลังมานไม้ไผ่ โดย สุชาติ สวัสดิ์ศรี (พ.ย. 2514)
- สาธารณรัฐประชาชนจีนในทัศนะจากฝ่ายตะวันตก โดย บริติ บุญชื้อ และ คนอื่น ๆ (พ.ย. 2514)
- นโยบายและกลยุทธ์ และสาธารณรัฐประชาชนจีน โดย เขียน อีระวิทย์ (พ.ค. 2516)
- นักการทูตของจีน โดย ทันดอน หุ่งบัวลี (ค.ค. 2516)
- การประชุมใหญ่พรรคคอมมิวนิสต์จีน ครั้งที่ 10 โดย ชาณุรงค์ เตชะรัชต์กิจ (พ.ย. 2516)
- พลังนักศึกษาจีน โดย ทันดอน หุ่งบัวลี (ธ.ค. 2516)
- เมื่อขงจื้อเป็นพวกโต้ท้าวโศก โดย ทันดอน หุ่งบัวลี (ม.ค. 2517)
- ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับญี่ปุ่น โดย สัจจา ประชารัถย์ (มี.ค. 2517)
- การแพทย์และสาธารณสุขของจีน โดย สมบูรณ์ วัจจราศิลป์ (มี.ย. 2517)
- สาธารณรัฐประชาชนจีน โดย กอบแก้ว สุวรรณทัต - เทียร (ส.ค. 2517)
- การต่อสู้ภายหลังการปฏิวัติวัฒนธรรม โดย วิทยา อุดมธรรม (ส.ค. 2517)
- หลี่ต้าเจา โดย วิภา อุดมฉันท์ (ธ.ค. 2517)
- การพัฒนาเศรษฐกิจจากระบบทุนนิยมและระบบของเม้า โดย วิภา อุดมฉันท์ (ม.ค-มี.ค. 2518)

2. การนำเสนอแนวความคิดทฤษฎีและอุดมการณ์ทางการเมือง

เมื่อปัญญาชนไทยได้ทำการวิพากษ์วิจารณ์สังคมไทย โดยเริ่มต้นการมองปัญหาจากมุมมองต่าง ๆ อย่างหลากหลาย และพบว่าปัญหาเหล่านั้นไม่ว่าจะเป็นปัญหาภายในประเทศทั้งทางด้านการศึกษา ทางสังคม การปกครอง และปัญหาความไม่เป็นธรรมทางเศรษฐกิจ หรือปัญหานโยบายและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ดำเนินอยู่ในขณะนั้น ล้วนแต่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการดำเนินนโยบายของกลุ่มผู้ปกครองในยุคนั้นๆ ซึ่งประชาชนมิได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ จึงได้เริ่มมีการนำเสนอความคิดเกี่ยวกับเสรีภาพและประชาธิปไตยที่มาจากบวงชน ซึ่งได้มีข้อเขียนเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวลงพิมพ์ในสังคมศาสตร์ปริทัศน์ จำนวนหนึ่ง เช่น

- ข้อคิดเกี่ยวกับเสรีภาพ โดย เกษม ศิริสัมพันธ์ (ต.ค.2507)
- ร่างรัฐธรรมนูญไทย โดย กระทบ ท่องธรรมชาติ (ก.พ.2508)
- กรีกกับประชาธิปไตย โดย ณรงค์ ลินสวัสดิ์ (มิ.ย.2511)
- การปกครองในระบอบประชาธิปไตย จะทำให้สังคมได้รับความพอใจอย่างไร โดย เกริกเกียรติ พัฒนาเสรีธรรม (ธ.ค.2516)
- เสถียรภาพของประชาธิปไตยในทัศนะของอริสโตเติล โดย สมบัติ จันทรวงศ์ (ม.ค.2517)

ในอีกด้านหนึ่ง ปัญญาชนบางส่วนก็ได้เริ่มหันมาสนใจการแก้ปัญหาของประเทศ โดยมองโครงสร้างของสังคมไทยทั้งระบบ และแสวงหาทางเลือกใหม่ ๆ สำหรับการเปลี่ยนแปลง การแสดงออกของปัญญาชนส่วนนี้ เห็นได้จากจดหมายถึงบรรณาธิการสังคมศาสตร์ปริทัศน์ ปีที่ 8 ฉบับที่ 4 มีนาคม - พฤษภาคม พ.ศ.2514 ซึ่งเขียนโดย ทักษ์ เฉลิมเตียรณ ดังความตอนหนึ่งว่า

"...การที่เราจะทำการเปลี่ยนแปลงมหาวิทยาลัย จัดตั้งระบบประชาธิปไตย พัฒนาชาติ ฯลฯ มันจะทำได้หรือไม่ การสร้างสถาบันต่าง ๆ ขึ้นมานั้นพอไหม เช่น การวางแผนพัฒนาชาติ หน่วยพัฒนาชุมชน หน่วยเร่งรัดพัฒนา การตั้งรัฐธรรมนูญ การตั้งสภาผู้แทนราษฎร จะสำเร็จและทำให้ประเทศไทยเป็นประเทศที่เจริญได้ไหม... เท่าที่พูดนี้สามารถที่จะแยกปัญหาออกได้เป็นหลายหัวข้อ

1. โครงสร้างของสังคมไทยเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมตามที่ได้ตั้งจุดมุ่งหมายไว้หรือเปล่า
2. ควรจะมีการเปลี่ยนแปลงระบบ และโครงสร้างของสังคมไทยในปัจจุบันไหม ถ้าเปลี่ยนแปลงจะเป็นไปในรูปไหน
3. การสร้างสถาบันต่าง ๆ ขึ้นมานั้นจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ไหม
4. ถ้าเราจะรักษาทุนนิยมลักษณะของสังคมไทยปัจจุบันนี้ไว้ การพัฒนาการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมชนบทควรจะเป็นไปในรูปไหน "

การแสวงหาทางเลือกใหม่สำหรับการพัฒนาประเทศของปัญญาชนไทย ดำเนินควบคู่ไปกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองของนักเรียนนิสิตนักศึกษาทั้งก่อน และหลัง เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ทางเลือกใหม่สำหรับการพัฒนาประเทศดังกล่าวมีแนวโน้มไปทางสังคมนิยม ดังเช่นที่ ปรากฏในแถลงการณ์ร่วมของสมาคมนักเรียนไทยในประเทศเยอรมันตะวันตก และสมาคมนักเรียนไทยในประเทศฝรั่งเศส ซึ่งเป็นผลจากการสัมมนาในหัวข้อเรื่อง "ประเทศไทยกับสาเหตุของความต้อยพัฒนา" ณ เมืองไฮเดลเบิร์ก ระหว่างวันที่ 22 - 24 มีนาคม พ.ศ. 2517 ที่ตีพิมพ์ในคอลัมน์ "จดหมายถึงบรรณาธิการ" ของสังคมศาสตร์ปริทัศน์ ปีที่ 12 ฉบับที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2517 ตอนหนึ่งว่า "...สาเหตุที่แท้จริงของความต้อยพัฒนาในประเทศไทยนั้น คือ 1) การใช้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม 2) การเข้ามาของระบบจักรวรรดินิยม อันเป็นผลจากการขยายอำนาจของประเทศที่ใช้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม เช่นเดียวกัน... ฉะนั้น เพื่อให้ประเทศไทยหลุดพ้นจากสภาพต้อยพัฒนา ที่ประชุมจึง เสนอข้อแก้ไขดังต่อไปนี้ 1) ขจัดระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม โดยใช้ระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมแทน 2)ต่อต้านการแทรกแซงในรูปจักรวรรดินิยมของประเทศมหาอำนาจ..."

นอกจากนี้ ในสังคมศาสตร์ปริทัศน์ยัง ได้นำเสนอข้อเขียนของปัญญาชนที่เสนอแนวความคิด ทฤษฎี และอุดมการณ์สังคมนิยม รวมทั้งแนวทางในการนำสังคมนิยมมาใช้ในการพัฒนาประเทศไทย บทความดังกล่าว ได้แก่

- บาริสคอมมูน 1871 โดย อาทร เพชรรักษ์ (พ.ศ. 2515)
- ทำไมสังคมนิยม? โดย สุรพงษ์ ชัยนาม (พ.ย. 2516)
- สังคมนิยมคืออะไร? โดย ทวี หมั่นนิกร (พ.ย. 2516)
- การเมืองไทยกับการไปสู่สังคมนิยม โดย พิรุณ ฉัตรวณิชกุล (พ.ย. 2516)
- สังคมนิยมกับประเทศกำลังพัฒนา โดย จูเลียส ไนเยอเร (พ.ย. 2516)
- การประชุมพรรคเยาวชนสังคมนิยม โดย ผู้สื่อข่าวประจำนิวยอร์ก (พ.ย. 2516)
- สังคมนิยมกับคอมมิวนิสต์ โดย ปรีชา ทิวะหุด (ก.พ. 2517)
- สังคมนิยมแท้จริงหรือแอบแฝง...ทำไมต้องสังคมนิยม โดย ปรีชา ทิวะหุด (พ.ค. 2517)
- สังคมนิยมเพี้ยน โดย ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (พ.ค. 2517)
- วิเคราะห์สังคมนิยมไทยโดยความคิดวัตถุนิยม โดย เสกสรรค์ ประเสริฐกุล (พ.ค. 2517)
- การพัฒนาเศรษฐกิจในระบบทุนนิยมและระบบของเม้า โดย วิภา อุดมฉันท (ม.ค. - มี.ค. 2518)
- สองปรัชญาเบื้องหลังการทำงานของนักเศรษฐศาสตร์ โดย อัมมาร์ สยามวาลา (เม.ย. - พ.ค. 2519)

ในขณะที่ปัญหาชนให้ความสนใจการแก้ไขปัญหของประเทศ ทั้งในแนวประชาธิปไตย และสังคมนิยม ก็ได้มีปัญหามาที่สนใจการแก้ไขปัญหของประเทศด้วยแนวความคิด แบบสังคมนิยม ประชาธิปไตย ดังที่ปรากฏในข้อเขียนของ นายฉัตรทิพย์ นาถสุภา อาจารย์ประจำจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย เรื่อง "เสรีนิยม ในทัศนะของคนหนุ่ม" ในสังคมศาสตร์ปริทัศน์ ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 กันยายน - พฤศจิกายน พ.ศ. 2513 อย่างค่อนข้างเป็นระบบ ซึ่งสรุปได้ว่า ปัญหาของประเทศ ไทยก็คือ สังคมได้แตกแยกเป็น 2 ชั้น ได้แก่ ชั้นสูงฝ่ายอนุรักษนิยม และมวลชนธรรมดา ซึ่งฝ่ายคอมมิวนิสต์พยายามหาเสียงให้สนับสนุนฝ่ายของตน การแตกแยกดังกล่าวจะนำไปสู่การปฏิวัติ สงครามกลางเมือง และความเสียหายทั้งทางจิตใจและวัตถุ โดยฝ่ายเสรีนิยมซึ่งควรจะทำหน้าที่ เชื่อมระหว่างชนชั้นสูงกับมวลชนธรรมดา แต่กลับไปอิงอยู่กับฝ่ายอนุรักษนิยม ทำให้การปกครอง และ เศรษฐกิจของประเทศถูกผูกขาดโดยชนชั้นสูง และทำให้เกิดความแตกต่างระหว่าง 2 ชั้น มากยิ่งขึ้น ทางแก้ก็คือ ฝ่ายเสรีนิยมจะต้องแยกตัวออกจากฝ่ายอนุรักษนิยม มาทำหน้าที่ประนีประนอม ระหว่างชนชั้นในสังคม คัดค้านทั้งอนุรักษนิยมและคอมมิวนิสต์ โดยพยายามทำความเข้าใจถึงความ แตกต่างระหว่างสังคมนิยมประชาธิปไตย กับคอมมิวนิสต์ ตลอดจนนำเสนอสาระที่แท้จริงของสังคมนิยม ประชาธิปไตยให้ประชาชนเกิดความเข้าใจ และสนับสนุน

ส่วนแนวความคิดและอุดมการณ์ลัทธิคอมมิวนิสต์ นั้น ได้มีการนำเสนอผ่านสังคมศาสตร์ ปริทัศน์อยู่บ้าง ในลักษณะที่เป็นการเปรียบเทียบกับแนวคิดแบบสังคมนิยม เช่น ข้อเขียนของ ปรีชา ทิวหุด ในสังคมศาสตร์ปริทัศน์ ปีที่ 12 ฉบับที่ 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2517 และการนำหลักการวัตถุ นิยมของลัทธิมาร์กซมาวิเคราะห์สังคมไทย ในบทความของ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล เรื่อง "วิเคราะห์สังคมไทยโดยความคิดวัตถุนิยม" ซึ่งตีพิมพ์ในสังคมศาสตร์ปริทัศน์ ปีที่ 12 ฉบับที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2517 เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปแล้ว จากการศึกษาแนวความคิด ทฤษฎี และอุดมการณ์ทางการเมือง ในข้อเขียนซึ่งตีพิมพ์ในสังคมศาสตร์ปริทัศน์ ส่วนใหญ่เป็นการนำเสนอแนวคิดทฤษฎีและอุดมการณ์ การเมืองแบบสังคมนิยมประชาธิปไตย เพื่อประยุกต์ใช้กับสภาพสังคมไทยมากกว่าที่จะนำเสนอในเชิงทฤษฎีอย่างจริงจัง

3. การเสนอข้อเขียนในเชิงสนับสนุนและโต้แย้งความคิดในสังคมศาสตร์ปริทัศน์

เนื่องจากสังคมศาสตร์ปริทัศน์ เป็นวารสารที่มีจุดมุ่งหมายในการเสนอข้อมูลและความคิด เห็นที่หลากหลายให้แก่ผู้อ่าน เพื่อประกอบการพิจารณาปัญหาต่าง ๆ ในสังคม จึงได้เปิดโอกาส ให้ปัญหามาที่แนวคิดลัทธิสังคมนิยมปริทัศน์มีบทบาทในการแสดงความคิดเห็นในเชิงสนับสนุน หรือ โต้แย้งประเด็นต่าง ๆ ที่สังคมศาสตร์ปริทัศน์ได้นำเสนอ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ได้เปิดคอลัมน์ "จดหมายถึงบรรณาธิการ" และ "ปฏิกริยา" ไว้สำหรับตีพิมพ์ข้อเขียนในลักษณะดังกล่าว ซึ่งก็

ได้รับการตอบสนองจากปัญญาชนในระยะนั้น ทั้งกลุ่มผู้เขียนด้วยกัน และผู้อ่านสังคมนิยมปฏิวัติ ประเด็นปัญหาที่มีการแสดงความคิดเห็นตอบโต้กันอย่างน่าสนใจ ได้แก่

3.1 กรณีโต้แย้งข้อเขียนของ "ปรีชา อารยะ" เรื่อง "เค้าโครงการเศรษฐกิจของ นายปรีดี พนมยงค์" ซึ่งลงพิมพ์ในสังคมนิยมปฏิวัติ ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 มิถุนายน - สิงหาคม พ.ศ. 2513 โดย ชัยอนันต์ สมุทวณิช ในคอลัมน์ปฏิวัติ ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 กันยายน - พฤศจิกายน พ.ศ. 2513 ซึ่งเริ่มจากการที่ "ปรีชา อารยะ" ได้นำเสนอข้อเขียนในเชิงสนับสนุนเค้าโครงการเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งเคยนำเสนอไว้หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ว่า หลักการสำคัญที่สุดในข้อเสนอของ นายปรีดี พนมยงค์ ที่ต้องการให้รัฐเป็นผู้ประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็นส่วนใหญ่ ทั้งด้านเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม โดยให้ราษฎรทุกคนเป็นข้าราชการ หรือลูกจ้างของรัฐบาล (ยกเว้นกรณีต่าง ๆ ที่ปรากฏในร่างพระราชบัญญัติ) และให้รัฐบาลประกันความสุขสมบูรณ์ของราษฎรโดยรัฐบาลเป็นผู้วางแผนการพัฒนาประเทศ ขณะเดียวกัน นายปรีชา อารยะ ก็เสนอข้อโต้แย้งกับกลุ่มที่คัดค้านเค้าโครงการเศรษฐกิจของ นายปรีดี พนมยงค์

ต่อมา ชัยอนันต์ สมุทวณิช ได้เสนอข้อเขียนเพื่อชี้ข้อมูลว่า การที่เค้าโครงการเศรษฐกิจ ของนายปรีดี พนมยงค์ ถูกคัดค้านนั้นมีเหตุผลที่น่ารับฟังอยู่บ้าง ทั้งนี้เนื่องจาก เขาเห็นว่า รัฐบาลใน พ.ศ. 2476 ยังไม่พร้อมที่จะดำเนินการเค้าโครงการเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์ และชี้ว่า "ปรีชา อารยะ" เสนอข้อเขียนดังกล่าวในลักษณะที่มีฉันทาคติต่อฝ่ายผู้คัดค้านเค้าโครงการเศรษฐกิจ ทั้งที่เค้าโครงการฯ นั้นมีปัญหาบางประการอยู่ เพราะ "ปรีชา อารยะ" ไปมองว่า ผู้ที่คัดค้านทำไปเพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มคนไว้เท่านั้น

3.2 กรณีข้อเขียนของนายสุรพงษ์ ชัยนาม เรื่อง "ว่าด้วยปัญหาอุดมการณ์" ในสังคมนิยมปฏิวัติ ปีที่ 11 ฉบับที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2516 ถูกหักท้วง จากผู้อ่านที่ใช้ชื่อว่า "ส. สะอาด" อ.เมือง เชียงราย ผ่านคอลัมน์ "จดหมายถึงบรรณาธิการ" ปีที่ 11 ฉบับที่ 4 เมษายน พ.ศ. 2516 ว่าการอ้างอิงในเชิงอรรถ ถึงที่มาของความคิดของมาร์กซ์ เกี่ยวกับหลักวัตถุนิยมประวัติศาสตร์ (historical materialism) มาจาก Theses on Feuerbach นั้นผิดพลาด และให้รายละเอียดว่า ควรจะอ้างอิงจาก Communist Manifesto (1848) และ Socialism : Utopian and Scientific ของ เองเงิลส์ ซึ่งต่อมา สุรพงษ์ ชัยนาม ก็ได้เขียนจดหมายถึงสังคมนิยมปฏิวัติ ยอมรับข้อผิดพลาดดังกล่าว และชี้แจงที่มาของเอกสารอ้างอิงที่ถูกต้องเพิ่มเติม

3.3 กรณี ภัทธา บุญมีสุข เสนอความเห็นในคอลัมน์ปฏิวัติ ของสังคมนิยมปฏิวัติ ปีที่ 12 ฉบับที่ 12 ธันวาคม พ.ศ. 2517 ต่อ ข้อเขียนเรื่อง "ว่าด้วยซ้ายไทย" ของ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล ซึ่งลงพิมพ์ในคอลัมน์ "เดินดินเปล่า" ของสังคมนิยมปฏิวัติ ปีที่ 12 ฉบับที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2517 โดยตั้งคำถามว่า สิ่งที่เป็น "ฝ่ายซ้าย" ของไทย ต้องการจะเปลี่ยนแปลงนั้น

คืออะไร จะต้องลี้มล้างสถาบันต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคมหรือไม่ และ "อุดมการณ์ของมาร์กซิสต์" ที่ เสกสรรค์ อ่างถึงนั้นยังเป็นเรื่องใหม่ของคนไทย จึงต้องการคำอธิบายให้มากขึ้น ซึ่งกรณีนี้ เป็นเรื่องที่คุณอ่านได้แสดงความต้องการคำอธิบายเกี่ยวกับเนื้อหาของข้อเขียนที่ลงพิมพ์ในสังคมศาสตร์ บริทัศน์เพิ่มเติม เป็นที่น่าสังเกตว่า การแสดงปฏิกิริยาในลักษณะตั้งคำถามกลับมายังผู้เขียนเช่นนี้ ย่อมทำให้ผู้อ่านคนอื่น ๆ ได้ขบคิดประเด็นเหล่านี้ตามไปด้วย

นอกจากนี้ สังคมศาสตร์บริทัศน์ยังได้ตีพิมพ์บันทึกการสัมมนาทางวิชาการ ซึ่งจัดโดยสมาคม สังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ในยุคที่ ดร.บัว อึ้งภากรณ์ เป็นนายกสมาคมฯ ในคอลัมน์ "สภา บริทัศน์" การสัมมนาดังกล่าวนี้มีลักษณะเป็นการระดมความคิดเห็นของปัญญาชนที่เข้าร่วม สัมมนา จึงทำให้ผู้อ่านได้มีโอกาสรับทราบความคิดเห็นต่อปัญหาที่นำมาสัมมนาในแง่มุมต่าง ๆ เช่น

- การสัมมนาเรื่อง "ปัญญาชนกับการพัฒนาประเทศ" ซึ่งตีพิมพ์ในสังคมศาสตร์บริทัศน์ ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2514
- การสัมมนาเรื่อง "คนชั้นกลางของไทย" ซึ่งตีพิมพ์ในสังคมศาสตร์บริทัศน์ ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2515
- การสัมมนาเรื่อง "อาชญากรรมกับสังคมไทย" ซึ่งตีพิมพ์ในสังคมศาสตร์บริทัศน์ ปีที่ 10 ฉบับที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2515

กล่าวโดยสรุป จากการศึกษาข้อเขียนทางการเมืองในสังคมศาสตร์บริทัศน์ สรุปได้ ว่า สังคมศาสตร์บริทัศน์ได้นำเสนอและวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับ ปัญหาสังคมและการเมืองไทยโดย ทั่วไป ปัญหาการศึกษา บทบาทของขบวนการนิสิตนักศึกษาและปัญญาชน ประเด็นเกี่ยวกับผู้ใช้ แรงงาน ประเด็นเกี่ยวกับคอมมิวนิสต์ในประเทศไทย นโยบายต่างประเทศและความสัมพันธ์ ระหว่างประเทศ : กรณีอินโดจีน และสหรัฐอเมริกา ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นและประเด็น เกี่ยวกับสาธารณรัฐประชาชนจีน รวมทั้งได้นำเสนอแนวความคิด ทฤษฎี และอุดมการณ์ทางการเมือง ซึ่งรวมเรียกว่า ภูมิปัญหาทางการเมือง 3 ประเภท คือ ประชาธิปไตยเสรีนิยม, สังคมนิยมประ ชาธิปไตย และ เผด็จการคอมมิวนิสต์ โดยเน้นที่การนำเสนอภูมิปัญหาทางการเมืองแบบสังคมนิยม ประชาธิปไตยเป็นสำคัญ นอกจากนี้สังคมศาสตร์บริทัศน์ยังได้นำเสนอข้อเขียนในเชิงที่เป็นการแสดง ความคิดเห็นสนับสนุนและโต้แย้งความคิดเห็นที่ปรากฏในสังคมศาสตร์บริทัศน์อีกด้วย